

Жылқаев Асқар Баратбекұлы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің

2-курс магистранты, Қазақстан

Мүмкіндігі шектеулі балаларға биология пәнін қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру

Еліміз мүмкіндігі шектеулі, бірақ ақыл-парасаты сақталған, жеке оқуды қажет ететін мектеп жасындағы балаларға ерекше назар аударады. Олар өздерінің физикалық мүмкіндіктері бойынша дәстүрлі білім беру мекемелерінде оқуды жалғастыра алмайды. Мүмкіндігі шектеулі балаға мұғалімнен сапалы білім алуға және болашақта қоғам өміріне толық қатысуға мүмкіндік беру біздің міндетіміз болмақ. Білім беру процесінің тиімділігін арттыру үшін мүмкіндігі шектеулі балалардың талаптарына сәйкес, жақсы нәтижелерге қол жеткізу мақсатында педагогтар баланың денсаулығына зиян келтірмейтін формаларды, әдістерді, педагогикалық технологияларды қолдануы маңызды. Осы ретте қашықтықтан білім беру технологиясының маңызы зор.

Қашықтықтан оқыту-ақпаратты дайындауды, ұсынуды, беруді, оны өңдеуді, сақтауды қамтамасыз ететін және оқу процесі субъектілерінің өзара іс-қимылына бағытталған ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде іске асырылатын білім беру технологиясы. Қашықтықтан оқыту мектепке бара алмайтын, бірақ әдеттегі білім алу мүмкіндіктері бар оқушылар үшін көзделген стандарттар бойынша оқуға қабілетті, денсаулығы шектеулі және ақыл-парасаты бар мектеп жасындағы балалар үшін ерекше маңызға ие. Қашықтықтан оқыту мұндай балалардың ақпараттық-танымдық өрісін кеңейтеді, олардың әрі қарай даму перспективаларын ашады.

Бұл технологияны қолдануда келесі бағыттарға басымдық беру қажет:

- қашықтықтан оқытуға әдістемелік қамтамасыз етуді әзірлеу;

- биология пәні мұғалімін қашықтықтан оқытуды ұйымдастыруға дайындау;
- жалпы білім беру мекемесінде дәстүрлі оқыту кезінде қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану.

Ерекше балаларға биологияны қашықтықтан оқытудың құрылымы мен мазмұны мүмкіндігі шектеулі балалардың жеке ерекшеліктерін ашуға, оқу танымында мақсат қоюды қамтамасыз ету арқылы жеке білім беру бағытын құруға, қажетті формалар мен әдістерді таңдауға, білім беру іс-әрекетінің рефлексиясын жүзеге асыруға бағытталған, оқушының білім беру процесін жекелендіруге, әр түрлі жолмен оқытуға және сонымен бірге мүгедек балаларды оқыту үшін қажет білім беру бағдарламасының талаптарын сақтауға мүмкіндік береді.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды қашықтықтан оқытуды әдістемелік қамтамасыз етуді әзірлеу осындай балалардың психологиялық ерекшеліктерін білуге негізделген. Олардың эмоционалды-еріктік сферасы аз екенін, олар ауруға байланысты сезімтал екенін ескеру қажет. Мұндай балаларда мазасыздықтың жоғары деңгейі, стресстің төмен тұрақтылығы бар. Осыған байланысты балалар жасөспірімдік кезеңде болатын аса өткір және ауыр өзгерістерді бастан кешеді. Сонымен қатар, психикасының ерекшеліктері, мысалы, еріксіз назардың тұрақсыздығы және шаршаудың жоғарылауы байқалады.

Денсаулық мүмкіндіктері шектеулі және зияткерлігі сақталған балаларға оқу іс-әрекетінің түрлерін таңдап, олардың физикалық жағдайын, қоршаған әлемді тану және қарым-қатынас қажеттілігін ескере отырып ұйымдастырып, танымдық мотивацияны дамыту қажет. Мұндай балалар үшін компьютерде жұмыс істеу, танымдық ойындар, құрдастарымен қарым-қатынас жасау, оқу бейнефильмдері мен телебағдарламаларды көру қызығушылық тудырады. Денсаулық мүмкіндігі шектеулі балалардың бұл тобында негізінен тірек-қимыл

аппаратының ауруларымен байланысты физикалық дамудың кемшіліктері бар. Мұндай балалар күн сайын жалпы білім беру мекемесіне бара алмайды, бірақ компьютермен жұмыс істеуге медициналық қарсы көрсетілімдері жоқ. Әдістемелік қолдауды, қашықтықтан оқытудың формаларын, әдістерін және педагогикалық технологияларын таңдағанда, мұндай балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеру қажет (тұрақты эмоционалды-еріктік, шаршағыштық, мазасыздықтың жоғары деңгейі, стресс және әлеуметтік бейімделу).

Әдістемелік қамтамасыз ету нысандарды, әдістерді, құралдарды, педагогикалық технологияларды, оқу мазмұны және қашықтықтан оқыту талаптарын ескеретін өзіндік жұмыс түрлерін негіздеуді қамтиды. Оқу жоспары білім алушылардың мүдделерін, олардың қажеттіліктерін, мүмкіндіктерін ескеруге және дамудың жеке траекториясын құруға мүмкіндік береді.

Оқыту процесін ұйымдастырудың тиімділігі көбінесе мұғалімнің кәсібилігі мен шеберлігіне байланысты. Қашықтықтан оқыту кезінде ақпараттық технологиялар кез-келген мұғалімнің, оның ішінде биология пәні мұғалімінің іс-әрекетінің негізі болып табылады. Осындай жаңалықтардың бірі-электронды мектеп күнделіктері мен журналдары. Электрондық мектеп күнделіктері жүйесі биология мұғалімдерінің ақпаратпен толтыру жүйесімен күнделікті жұмыс істеуді талап етеді (белгілерді қою, үй тапсырмаларымен тақырыптық жоспарларды енгізу, шығармашылық тапсырмалар). Электрондық күнделіктерді енгізу ата-аналарға балаларының мектеп өміріне белсенді қатысуға, олардың үлгерімін бақылауға, болып жатқан оқиғалар туралы толық ақпаратты білуге, дәрігерлермен, психологтармен және мұғалімдермен кеңесуге көмектеседі. Күнделік биология мұғалімдеріне ата-аналарға баланың проблемалары туралы уақытында хабарлауға мүмкіндік береді, осылайша сабаққа қатысуды арттыруға және оқушылардың үлгерімінің жалпы деңгейін көтеруге ықпал етті. Ата-аналар оқушылардың сабаққа қатыспауына жедел әрекет етуге, алдағы емтихандар мен бақылау жұмыстары, кестедегі өзгерістер, алдағы мектеп іс-шаралары, сабақтан тыс жұмыстардың нәтижелері,

көтермелеулер, экскурсияға шақырулар, театрларға, сапарлар секілді мәліметтерден хабардар болуға мүмкіндік алды. Қазіргі уақытта интернет-қызмет нарығында әкімшілік, мұғалімдер, білім алушылар және олардың ата-аналары бірыңғай ақпараттық кеңістікте жұмыс істейтін көптеген кешенді ақпараттық жүйелер бар.

Электрондық журнал-бұл мұғалім үшін ғана емес, сонымен қатар ата-аналар үшін де ыңғайлы құрал, өйткені ол сіздің балаңыздың оқудағы жетістіктерін бақылауға мүмкіндік береді. Бұл қағаз журналына ұқсас және оны толтыру оңай. Оқушылар мен олардың ата-аналары пәндер бойынша орташа бағаларды көреді, сабаққа қатысуды бақылау мүмкіндігі бар. Сонымен қатар, қағаз прототипімен салыстырғанда кез-келген уақытта және интернет бар жерде қол жетімді. Ол оқу-тәрбие процесіне автоматтандырылған әкімшілік бақылауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді, мұғалім мен ата-аналардың тікелей байланысына арналған құралдарға ие (оның ішінде ата-аналардың қалауына сәйкес смс-хабарламалар арқылы), үй тапсырмаларын қосымша электрондық материалдармен (файлдармен) қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Педагогикалық технологияға қатысты ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) педагогикалық процесс субъектілерінің жеке өзара әрекеттесуіне жатады. Олар ақпаратты дайындау, ұсыну, беру процесін, оны өңдеуді және компьютер арқылы электронды түрде сақтауды қамтамасыз етеді.

АКТ мүмкіндігі шектеулі балаларға:

- іргелі білім алуға және нақты танымдық немесе практикалық мәселелерді шешу үшін;
- оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді;
- сыныптастарымен талқылау;
- қосымша ақпарат көздерімен жұмыс істеу;
- бақылау жүргізу;
- өзінің танымдық күш-жігерін бағалау;

- қол жеткізген жетістіктерін бағалау сияқты.

Сондай-ақ оқу процесінде АКТ-ны қолдану тәжірибесі назар аудару және есте сақтау қабілетін қалыптастыруға ықпал етіп, жаттықтырады, ойлауды, шығармашылық қабілеттерді дамытады, өз бетінше таңдау мен шешім қабылдауға дағдыландырады, білім алуға қызығушылықты арттырады, сенімділік пен дербестік сезімін қалыптастырады, қарым-қатынасты жандандырады. Осылайша ерекше балаларға биология пәнін қашықтықтан оқыту кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану арқылы оң нәтижелерге қол жеткізе аламыз.

Ал оқыту әдістерін таңдағанда төмендегідей талаптар ескерілуі шарт:

- оқушының зерттелетін материалды меңгеруін қамтамасыз ету;
- білім беру мазмұны білім алушылардың жас және психологиялық-педагогикалық мүмкіндіктеріне сәйкес болу.

Сабақ өткізу кезінде біздер "зиян келтірме" қағидасын басшылыққа алуымыз қажет. Ақпараттық жүктеме білім алушылардың мүмкіндіктеріне сәйкес болуы және артық жұмыс жасамауы керек. Оқу материалдары оқушыларды белсенділікке баулап, оларды қолдау үшін осындай режимде оқуға ұсынылуы керек:

- көру қабілеті бұзылған балаларға жеке көру режимін ескеру, әр түрлі кегль, жоларалық интервал, әріптер мен фонның түсін ұсыну маңызды;
- тірек - қимыл аппараты бұзылған балаларды оқытуды ұйымдастыру кезінде патологияны ескере отырып, арнайы жұмыс орнын ұйымдастыру қажет;
- есту қабілеті бұзылған (нашар еститін) балаларға арнайы дыбыс күшейткіш аппаратура қажет.

Мұғалім оқушының отырған қалпын қадағалап, баланың мүмкіндігінше арқасын тік ұстау керегін есіне салады. Оқушылардың шаршауының алдын алуға дене шынықтыру минуттары, көзге арналған жаттығулар, дидактикалық ойындар, бірінші сабақ алдында міндетті жаттығулар ықпал етеді. Оқушыға

эмоционалды және құндылық тұрғысынан жағымды әсер ету үшін ойын-сауық материалдары енгізіліп, халық мұрасы (мақал-мәтелдер, жұмбақтар) қолданылды. Танымдық қызығушылықтың дамуына оқу іс-әрекетін ұтымды ұйымдастыру, бейнематериалдар, анимацияларды пайдалану ықпал етті.

Балалардың денсаулығына әсер ететін маңызды фактор жұмыс орнын ұйымдастыру болып табылатындығы сөзсіз. Сабақтар өткізілетін бөлмедегі гигиеналық жағдайлар көрсетілген параметрлерге сәйкес келуі керек: тазалық, температура және ауаның тазалығы, оқушының жұмыс орнын жарықтандырудың ұтымдылығы. Техникалық оқыту құралдары гигиеналық нормаларға сәйкес қолданылуы тиіс. Жабдықтары бар жұмыс үстелін табиғи жарыққа жақын орналастыру маңызды; монотонды, жағымсыз дыбыстық тітіркендіргіштер болмауы керек. Жұмыс үстелінде компьютерді ғана емес, сонымен қатар принтерді, сканерді де орналастырған дұрыс

Егер білім беру процесін ұтымды ұйымдастыра білетін мұғалім болмаса, ешқандай жаңа технологиялар айтарлықтай оң нәтиже бере алмайды. Сондықтан оқушымен жеке қарым-қатынастың рөлі, оған көрсетілетін жанашырлық пен ізгіліктің рөлі үлкен. Топтық және жеке кеңес беру тікелей байланыс арқылы да, ақпараттық - коммуникациялық технологиялардың көмегімен де жүзеге асырылады: e-mail, форум, чат, компьютерлік конференциялар арқылы. Ата-аналармен және оқушылармен тұрақты түрде әңгімелесулер өткізілуі жақсы нәтижелерге бастайды. Денсаулық сақтау технологияларын іске асырудың маңызды бағыты балалардың (өз бетінше және мұғалімнің басшылығымен) қашықтықтан өткізілетін конкурстарға, олимпиадаларға, семинарларға, конференцияларға қатысуы болып табылады. Оқушы психологиялық барьерді жеңуге, жол жүруге күш жұмсамай, білім беру процесіне қатысуға мүмкіндік алады.

Үйде оқушылар электронды тренажерлар мен емтихан алушыларды, презентацияларды, оқу жобаларын дайындау үшін электронды қосымша ресурстарын пайдаланды. Ол үшін сайттардың тақырыптық каталогы, биологиядан электронды дидактикалық материалдар жасалды, сабақта

қолдануға арналған электронды бағдарламалар таңдалды. Оқытудың негізгі формасы-бейнеконференцбайланыс арқылы да сабақ жеке өткізілді, бұл диалог режимінде тиімді ақпарат алмасуға мүмкіндік берді. Бұл оқушыларға бейне-конференцияларға, чат-сабақтарға белсенді қатысуға, зерттеу есептері, эсселер, рефераттар, баяндамалар, жобалау қызметіне байланысты шығармашылық жұмыстар және оларды мұғалімнің немесе тәуелсіз сарапшылардың қарауына ұсыну есебінен "портфолио" толықтыруға мүмкіндік берді. "Портфолио" технологиясы мүмкіндігі шектеулі балалардың білім қорын, іс-әрекет тәсілдерін, шығармашылық қабілетін және жеке прогрестерін бақылауға бағытталған, бұл әдіс ерекше балалардың қоғамға бейімделу мүмкіндіктерін арттырады.

Сонымен қатар, мұғалімдерді жұмыс істеуге дайындап, біліктілігін арттыру мақсатында түрлі әдістемелік семинарлар мен курстар қажет. Барлық балаларды табысты болуға, қауіпсіздік пен еркіндікті сезінуге мүмкіндік беретін осындай психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамтамасыз ету әлеуметтік жағдайларға төзімді тұлға қалыптастырудың басты шарты дер едім.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі: оқу құралы/
М.П.Оспанбаева. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 232 бет.
2. «Болашаққа бағдар – рухани жаңғыру» жалпыхалықтық идеясы:
Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру // Егемен Қазақстан». - А., 2017.